

Voor een jonge gast van vijftien, zoals ik, was mijn oom Frans mijn beste praatpaal.

Niet mijn tante, neen, die vond mij niet interessant. Mijn oom had geen kinderen. De eeuwige bezigheid van tante was breien en het zelf maken van jurken en jasjes die langs geen kanten pasten. Ze had altijd wel een papieren pak met stof liggen. “Kijk eens wat een mooi stofke”, zei ze dan. Alsof een kerel van vijftien jaar daar iets van kende. Kortom voor mij had mijn tante de uitstraling van een verformfaaide zwerfkat. Haar verongelijkte blik was het orgelpunt dat deze visie bevestigde.

Mijn oom daarentegen wou weten waar ik mee bezig was. En ik kon met hem uren praten. Voor mijn vader en mijn moeder was hij persona non grata. Mijn vader had in 1940 moeten onderduiken voor de bezetter en mijn oom was bij de Waffen SS geweest, vandaar... Soms vertelde hij daarover.

Als achttienjarige en samenwonend met zijn moeder die weduwe was kreeg hij in 1940 de kans om op het gemeentehuis te gaan werken. Die kans greep hij met beide handen. Maar al gauw bleek dat men de intelligente jongeman, die na twee maanden vloeiend Duits sprak, ook voor andere zaken kon gebruiken. Hij kreeg opleiding na opleiding. Hij kon in een jeugdbeweging van de vijand gaan werken, en men stelde hem voor om op kamp te gaan naar Duitsland. Alles wat hij normaal niet had was hier in overvloed aanwezig. Je had een net kostuum, je kon in de bar drinken zoveel je wou, je had als snotneus een beetje aanzien.

Het kamp bleek achteraf een opleidingskamp te zijn voor het leger. Mijn oom zag dit niet echt zitten. Zeker toen de berichten van de oorlog in Rusland begonnen door te sijpelen en hij hoorde dat het allemaal niet zo vlotjes ging als men het voorstelde. Moskou werd niet ingenomen en in de Oekraïne ging het helemaal fout. Mijn oom vertelde aan zijn kameraden dat hij niet zou meegaan naar zo een slagveld. Hun antwoord luidde: “Als jij hier deserteert, maken we je af.” Wijze raad was duur.

Tijdens een driloefening op een immens buitenterrein zei de instructeur: “Voorwaarts.” De hele compagnie ging voorwaarts. “Halt”, riep de instructeur en oom marcheerde gewoon door. “Halt”, herhaalde de instructeur en oom marcheerde door. Toen schoot de sergeant in de lucht. Oom marcheerde verder alsof er niets aan de hand was. Men beval enkele soldaten van hem terug te brengen. Oom veinsde dat hij gek was geworden.

Voor observatie moest hij naar een kliniek. Een maand later zat hij in een Psychiatrische instelling. Hij werd er goed verzorgd maar ging na één maand lopen. Aan de Belgische grens werd hij gevat. Weerom speelde hij zijn spelletje. Hij was mentaal gestoord. En weer ging hij in een instelling. Ditmaal zwaar bewaakt. Na enkele maanden kon hij ontsnappen. Hij kwam in Beieren terecht bij een boerin met een dochter. Omdat de meeste mannen gingen vechten in de oorlog mocht hij komen werken op de boerderij. Bij gebrek aan mannen werd de dochter verliefd op hem. Ze had een Duitse herdershond waar hij vriendschap mee sloot. Toen er berichten kwamen dat de oorlog voor Duitsland verloren was en je overal gewonde soldaten zag verschijnen die naar huis kwamen dacht Frans dat het moment goed was om zijn vaderland te gaan verkennen en weer ging hij op pad. Hij had nog steeds zijn zwarte uniform en zich verplaatsen was dus iets makkelijker. Met de trein kwam hij thuis. Maar de buren en kennissen vonden het allemaal niet zo netjes. Hij werd gepest. Na de oorlog verloor hij zijn burgerrechten. De weduwe, zijn moeder, werd uren ondervraagd voor vermeende collaboratie, terwijl het mens nauwelijks kon overleven. Mijn oom werd opgesloten voor dienst in het leger van de vijand. Na bijna vier jaar op de vlucht te zijn geweest in Duitsland moest hij zich nu nog maar eens verantwoorden. Als welkomstgeschenk werd hij eerst goed in mekaar geslagen door enkele fanatieke vaderlanders en daarna verbleef hij bijna twee jaar in de gevangenis.

Onervaren op 18 jaar had hij op het Mechelen gemeentehuis gewerkt, was hij in een jeugdbeweging gegaan, was naar Duitsland op kamp gegaan, had nooit gevochten, en was vanaf dat moment bijna vier jaar op de vlucht geweest. Maar bewijs dat maar eens.

Toen hij vrij kwam was hij geen gebroken man. Hij zocht en vond werk. Hij zou op zuinige wijze zijn leven inrichten en trouwen met mijn tante. Op hoge leeftijd werd hij, die in zijn Duitse periode geestesstoornissen veinsde, echt gek. Hij sloeg een verpleegster pal in het gezicht en brak haar neus. Men moest hem plat spuiten en na enkele maanden overleed hij.

Mijn vader was getrouwd met de zus van zijn vrouw. Maar toen vader werd opgeroepen, om in Duitsland aan de slag te gaan, dook hij onder. Bijna vijf jaar leefde hij met de angst van ieder moment te worden gevat. Elke verplaatsing moest goed bestudeerd zijn en je moest inlichtingen hebben over de controleposten. Een christelijke vereniging hielp hem hierbij en zorgde voor onderduikadressen. Vader sprak hier zelden over. Maar ik begreep dat sommige mensen, die ik als jonge gast arrogant en blasé vond, door vader gerespecteerd werden omdat zij hem vijf jaar, op risico van represailles, hadden geholpen. Trouw en eer waren dus thuis het hoogste goed. Het christelijke gedachtegoed was heilig. De verhouding met mijn oom was dusdanig gespannen dat ze nauwelijks met mekaar praten. En als ze dan toch spraken eindigde elk gesprek op ruzie. Ik ging dus bij wijze van spreken, nooit naar oom toe, maar zei dat ik naar mijn tante ging.

Maar ja, de verhalen over ontsnappingen waarbij oom een tang moest jatten in de operatiezaal, om een gat te knippen in de omheining of hoe hij over een metershoge muur geraakte, of hoe hij controles omzeilde, die verhalen waren voor een jongeman als ik, wel heel boeiend. Mijn vader was een held, maar mijn oom ook.

Na de oorlog woonde oom Frans in Schaarbeek in een statig herenhuis. Op een zondag zag ik daar een man uit Linz, Oostenrijk; Otto genaamd. Hij bleek journalist te zijn en sprak vlotjes Duits met mijn oom. Die man was na de oorlog in de bak geraakt door zijn uitlatingen en verhalen in de krant. Hij was een reus van meer dan twee meter. Hij reed met een motor met zijspan. Blijkbaar moesten oom en de journalist mekaar gekend hebben in de oorlog. Oom Frans is nog verscheidene malen naar Linz gereisd.

De uitstappen die we in Brussel samen maakten met Otto, Frans en ikzelf vond ik prachtig. De reus stapte voorop en wij erachter. De man keek nooit om naar ons, we moesten maar volgen. Zag hij ergens een leuk terras dan zei hij: “Halt”. En dan konden we even gaan zitten en iets drinken. De diensters keken met naar liefde hunkerende blik naar deze lachende reus, en dat was mij niet ontgaan hoor. Mij gingen ze met veel aandacht bedienen, maar de onderliggende reden was ik niet maar hij.

Hij keek minachtend naar al die buitenlanders die op dat moment al aanwezig waren in het Brusselse stadsbeeld en hij wou voor zijn krant de Expo van 1958 komen bezoeken. Later heb ik dagen met Otto de wereldexpositie bezocht. Overal werden we met open armen ontvangen. Ik mocht zijn foto- apparatuur dragen. Men dacht dat ik zijn zoon was. Hij zei dan: “Nein,... Freund.” Wat mij met enige fierheid de nek deed strekken.

In het zijspan van zijn motorfiets meerijden was geweldig. Het ding maakte een rustgevend brommend geluid. Je kon er rookwolken mee maken, als je dat wou, door hard aan het gashendel te draaien. Dat had ik gauw door. Als er achter ons enkele mooie wagens reden dan deed Otto dat. Ik begreep wel wat Duits en zeker als hij rechts riep moest ik mijn arm uit het zijspan naar rechts steken. Soms riep hij links en schaterde, als ik met mijn linkerarm tegen de motorfiets kwam. Zijn schaterlach was bulderen. Het klonk harder dan het bromgeluid van de moto. Hij noemde mij “Uncle

Sam.” Stond er een verkeersagent het verkeer te regelen dan riep hij:“Achtung, Politie!” en remde uit alle macht, waarna hij weer vol gas gaf en de hele straat in een rookwolk hulde. Hij droeg geen helm maar een lederen kap met flappen om zijn kin en een soort duikersbril. Ja, deze man was echt niet gewoon. Toen ik oom daarover aansprak zei deze: “Je wil echt niet weten wat die kerel allemaal heeft uitgespookt.”

Toen we eens gezellig samen zaten bij een borrel hoorde ik de twee iets vertellen. Ik hoorde Otto spreken over “Operation Oak”. Hij vernoemde Gran Sasso en sprak over piloot Gerlach. Maar hij wist zoveel details dat ik wel moest denken dat hij er bij was geweest. Oom had wel eens verteld dat Otto de lijfwacht van een nazi-topman was geweest en nadien bij een commandogroep was gegaan. Zijn groep had iemand uit de handen van de geallieerden hadden bevrijd. Maar als ik vragen stelde gingen de lippen stijf op mekaar. Was hij echt bij de groep “Skorzeny ”van het Italiaanse avontuur geweest? Het commando dat Mussolini moest bevrijden en daarin ook zou slagen. Ik zou het nooit te weten komen. In ieder geval kon hij het echte burgerleven niet meer aan, zoveel was duidelijk.

Donkere wolken verschenen aan de hemel Schaarbeek toen hij op een avond, na het gezamenlijk ledigen van een fles whisky ging slapen. Otto werd wakker en dacht dat hij in het toilet stond, maar hij stond op het balkon van de eerste verdieping van de avenue Emile Zola te plassen in zijn pyjama. Voorbijgangers vervloekten hem. Hij tierde Scheissker!,verdammte Franzoos. Even later belde de politie aan. Oom Frans kon de boel sussen met de verklaring dat Otto de journalist naar Manneke Pis was gaan zien en er in zijn krant wou over schrijven, iets teveel had gedronken, de woning niet kende, en het balkon voor het toilet aanzag. Otto ging de boel nog eens extra verpesten door in het Duits de politieagenten te intimideren terwijl deze alleen Frans spraken.

Gelukkig kon oom Frans de boel redden door Otto naar bed te sturen. Du gehts schlafen, sofort. De agenten vonden de interactie tussen de reus Otto en de schlemiel, die mijn oom was hilarisch, en zeker als de reus afdroop.

De mannen van de wet konden hun lach niet bedwingen, kregen koffie en gingen even later de echte boeven opzoeken.

Otto was voor mij iemand die nooit oud werd. Zijn jongensstreken vond ik fantastisch. Zijn mening over de Amerikanen vond ik fel gekleurd. “Wij hebben pech gehad”, toen men ons onder de voet liep, zei hij. “Maar de Amerikanen waren dom”. “Ze hadden de Russen moeten pakken.” Oom antwoordde daarop: “Dat hebben jullie ook geprobeerd, en dat is niet gelukt, de Amerikanen kregen dan een gebied zo groot als Europa om te controleren, begin daar maar eens aan...” “Je kan geen volk je wil opleggen, dat is nog nooit iemand gelukt en dat zal ook nooit lukken.” “Geen enkele religie is daar in geslaagd. Geen enkele natie kan dat, tenzij het volk het ook wil.”

Otto zei: “Dat schrijf ik in mijn krant en dat knipt de redactie er weer uit”. Jaren later hoorde ik dat Otto was overleden na een verkeersongeval met zijn motorfiets. Hij was dronken in een ravijn gereden met zijn motorfiets met zijspan. Ik zou hem missen. En ik denk dat hij ook wel een beetje van mij hield.

Europa groeit nu en leeft, maar wel zonder al te veel tanks en bombardementen en legers. Onze tussenkomsten elders buiten beschouwing gelaten...

Sam, november 2015